

MET ETTELIJKE BOOTLENGTEN VOOR

Eén van de grootste euvelen van het christendom sinds de Verlichting, met name bij de „orthodoxie”, zie ik in het automatisch afwerend gebaar, in de defensieve houding, in de weidse of benepen apologetiek. Het valt niet te loochenen, dat het zinvol kan zijn het „geloof”, de geloofsregel, een bepaalde voorstelling te verdedigen tegen het wanbegrip en het onverstand. Het is helaas een feit, dat ook cultuurdragers, die zich overigens laten vóórstaan op hun vermogen, „andersdenkenden” te begrijpen, zich bijzonder bête kunnen voordoen, wanneer het gaat over een bijbels grondwoord, een dogmatische bepaling, een mystieke wending, een klankrijk en diepzinnig woord uit de „tale Kanaäns.” Ik ben overtuigd, mede op grond van de kennis van m'n eigen hart, dat de onmacht om te verstaan op dit „gebied” grotendeels wortelt in een onwil tegenover de Ontmoeting, die in dit geval een gevolg van het verstaan zou kunnen zijn.

Daarover willen wij ditmaal niet spreken. En ook niet over die, van geval tot geval, bij een eventueel offensief van halfbeschaafden en oningewijden, gerechtvaardigde apologetiek. Want wat zich gaandeweg heeft ontwikkeld in de kerken, is niet een kundige en soepele slagvaardigheid, waarmee men de enkeling, die honend of begriploo, zich over het „geloof” uitlaat, tegentreedt — wat zich heeft ontwikkeld en vastgezet is veeleer een vaste, constante houding van afweer. Er zijn arsenalen met argumenten tot de zolders volgestopt. Er hangen wapenrustingen en er werken wapensmeden aan nieuwe. Men moderniseert de zaak zo goed en zo kwaad als dat gaat; en doet het grootscheepser en handiger dan de vaders ooit vermochten of nodig oordeelden.

EN OOK DIT zou nog zo verwoestend en verdovend niet zijn, als de ziel vrij kon blijven van die strijdmanie oorlogsgeest, als de geest zich kon blijven verheffen boven het puin der meningen over en weer, als het hart kon wonen in het open huis van zijn „opregtigheid” met vensters naar alle zijden. De afweer is echter een tweede natuur geworden. Ze is niet incidenteel, bij gelegenheid; ze is niet fragmentarisch van punt tot punt, ze is niet geladen met de wijsheid van het uur, van de stonde. Men zou bijna de „heidenen” gaan begrijpen en zou hen bijna bijvallen, die zeggen, dat de christelijke leer leert „het mensdom te verachten”. De christenen, die werkelijk de kunst van het verstaan beoe-

fenen, zijn zeldzaam; en ik vrees, dat als dit proces van isolatie en verharding voortgaat, we inderdaad moeten gaan erkennen, dat de ongelovigen ondanks het botte, ja het niet zelden oliedomme van veel argumenten, minstens zo ernstig moeten genomen worden als de christenmensen, die door continue **ontwenning aan de al-menselijke solidariteit** noch de lust noch de kracht opbrengen om de ander, de naaste werkelijk te verstaan. Beide groepen zijn noch groots noch tragisch noch trouw, ze zijn beide onbeziel, berooid, onrustig — kortom zielig.

HET IS HIER niet de plaats om voorbeelden te geven uit politieke redevoeringen, over wijsgerige of quasi-wijsgerige uitvallen, tegen literaire kritieken op paganisten, ongodisten, „realisten” (lange tijd een bijzonder boosaardig scheldwoord uit de kunstbeschouwingen van „belijders”) wie deze wereld kent, speurt het haast in elk opkomend, naderend, aanzwellend, uitpakkend gesprek, dat het gesynchroneerd wordt met een **kettingreactie** van achterdocht, zoeken-naar-een-zwakke-plek, oppompen van lucht en bloed, toorn en trots, contra-wil en anti-geest, verwijt en verweer.

Uit de benardheid, waarmee de Verlichting het „geloof” scheen te omsnoeren is een trauma nagebleven, dat zich uitwerkt in een nauwelijks bewuste angst, een nauwelijks te onderscheiden maar door heel het zielsbestaan verspreid onbehagen, een nauwelijks te peilen diepte van afkeer en walg, „medelijden” en grimmigheid, tegenover die hele „wereld” van ongelovigen, twijfelaars, sceptici, die de waardij van de schat des harten belagen. Het kan zich ook voordoen in vormen van goedmoedige, neerbuigende aandacht, waarin zich agressiviteit heeft omgezet; en het ergst is, ook in z'n omzetting, de agressiviteit van de serviele geesten in hun flakkerende of smeulende drift, om te getuigen, gepaard met het woelende of geduldige begeren, dat het gesprek toch eindelijk uit mocht zijn.

NIET ZONDER OPZET schrijven wij zonder veel nuance. Het gaat hier niet om psychologische varianten, het gaat om een structuur, niet de enige, maar een opvallende structuur van het apologetisch, in defensie getraind, christendom. Vooral dit ene wordt in deze structuur transparant, dat de „christen” zodoende zichzelf overschat, schier grenzeloos overschat; en dit andere komt hier aan de dag, dat hij het Woord Gods onderschat, schier grenzeloos onderschat.

In een heel jong opstel zegt Karl Barth dat de gemeente Gods in haar getuigenis alle bemoeienissen van de menselijke geest vóór is, alle antwoorden die in de wedren der wereldbeschouwingen gegeven worden met vele paardenlengten slaat, alle ernst en diepgang van hoogstijgers en diepgangers apriori overtreft. In deze wat — knabenhafte — uitdagende woorden (35 jaar geleden gesproken) lijkt het, alsof het in dezelfde richting gaat als in de boven gewraakte instelling-vanafweer. In waarheid vinden we daar precies het **omgekeerde**.

1. De „Überlegenheit” is alleen die van God en van Zijn Woord.
2. Er wordt niet gezegd, dat de gemeente daarvan moet of kan spreken, maar dat zij het **doet**, omdat en voorzover zij de gemeente Gods is.
3. Het getuigenis is een woord, gebaar, beweging, waarmee zij van zichzelf **afwijst** en waarbij al haar kennis en deugd in zichzelf verschrompelen.
4. Het dubbele gebeuren van de grote presentie van Gods Zelfgetuigenis en van de verdwijnende, kleine gestalte van de bode, brengt naast de verneuring en verdeemoediging van het menselijke met zich de hoogheid, de volstrektheid, volkomenheid, voldongenheid van God in Zijn eigen, zelfstandig, vrijmachtig en triomfant handelen.

Wij volstaan met deze gedrongen exegese. Maar aan dit inzicht is Barth de jaren door trouw gebleven. En in zoverre kan dit hem niet moeilijk gevallen zijn, als het hem zo niet tot een tweede natuur dan tot een wonder des genade geworden is, alle verdediging Gods uit handen te mogen geven en daarom zonder respijt met alle bezwaren der mensen menselijk-solidair te zijn.

Zo komt het, dat men onmiddellijk bij Barth een andere lucht speurt, een prikkelende berglucht van zakelijke kunde; een warme, geurige sfeer van begrip voor allen en ieder die „kreist um Gott, um den uralten Turm” (Rilke), zonder de minste angst daarin „te ver” te gaan; een koele, soms zwiepende bries van vrolijkheid, de toon van een soort hogere onverschilligheid (als u mij verstaan wilt, kan ik dit woord wagen), de humor waarmee, niet neerbuigend, niet affronterend, ook de ergste „ongodisten” onder de regenboog van Gods trouw en waarheid worden gezien,

NATUURLIJK HEEFT dit alles theologische gronden. Er is nu eenmaal geen waarheid, belichting of wending van de waarheid, zonder een

wortel in de theologie. Als we nu maar niet schrikken, reeds in dit verband, van dat woord „theologie”. Want het is tenslotte zo eenvoudig! Wat is hier gebeurd? Is het niet dit, dat „God” (dat dode woord, die dooddoener en die blindganger) weer voluit werd ernstig genomen? In Zijn souvereiniteit, in Zijn majesteit (die nochtans bepaald en nabij en getrouw is op de aarde) in Zijn hoog-geduchte souvereiniteit en Zijn vlekkeloze majesteit (die nochtans in ons midden is als één, die dient), in Zijn verborgenheid (zo radicaal dat elke atheïst, als hij er iets van merkte, duizelen zou), in Zijn vrijheid, creativiteit, inventie van wijzen van tegenwoordigheid, altijd-anders, altijd-nieuw, altijd-regel-der-eeuwigheid (en nochtans niet zonder de tederste sprake van hart tot hart, gelijk het is „bij de doeken waar dit Kind in leit” en die dáárom en dáárom tegelijk zijn het purper van Zijn majesteit, van Zijn goddelijke, eeuwige, kosmische majesteit.

„God” is maar een woord en het zal op zichzelf nooit meer dan een woord zijn, een leeg woord meestal, een verwrongen woord maar al te vaak. Maar als de vorm „God” geen andere vulling heeft dan de inhoud, die Hij zelf sprekende inbrengt in de wereld, als het Woord Gods geen maten en gewichten erkent, dan de maat en het gewicht dat het hier het Woord Gods geldt, als het getuigenis dienaangaande verdoken is en als weggekropen in verwondering, dat er een bereide baan is in de wereld van het soevereine zelfgetuigenis, als het gehoor gelijk een dicht bij het licht gelegen mijngang, geopend wordt op de straling van dit „licht boven het licht der zon”, als dan óók heel het gespannen intellect dit gebeuren, dit drama volgt en ziet, ziet met steeds groeiend zicht **deze** voor zijn ogen steeds toenemende **Überlegenheit**, die (om het gek, maar niet te kras te zeggen) een ronde voorligt voor Plato en Hegel (om van de in brand geslagen vehikels van moderne renners niet te spreken) — dan kan er waarlijk in dit gebeuren niets zijn dat de gelovige en de getuige reden geeft zich op de borst te slaan, en kan er geen sprake zijn van enig zelfbewustzijn, tenzij dan — want aanbidding is een opperste vlam van het bewustzijn — die tot een sterrewezen zich verstelligt — tenzij dan de aanbiddende dankbaarheid, dáárvoor, dat men dit mag meemaken, dat een mens in zijn onwaardigheid waardig geacht werd dit te aanschouwen en te begeleiden met zijn povere aandacht van pauper-naar-de geest, gerechtvaardigd en verheerlijkt door de Geest, die het geeft daar aanwezig te zijn — dat een hart, dat verzworven en verstorven

scheen vol bevend leven stroomt.

ER IS BIJ TIJDEN en gelegenheden in stemming en rimpeling van gevoel een en ander dat op deze aanbiddende dank lijkt en er toch slechts een **schijn** van heeft. Waarbij men niet te voorbarig moet zeggen, dat dit in Gods oordeel ligt (hetgeen, vanzelfsprekend, waar is), waarbij echter ook enige indicaties gelden (ofschoon niet onfeilbaar) wáár die schijn zich voordoet.

Het is daar, waar men ondanks de aangeduide houding toch nog een kramp merkt van de neiging, de „christen” en het „christendom” als zodanig boven andere mensen en andere religies te verheffen in een meetbare verhouding van meer of minder, hoger of lager. Het is daar waar nog angst is het „geloof” te verliezen; waar de mens geprikkeld is en, van binnen opgestoot, warm loopt tot in die kettingreactie van achterdocht en afweer en gelijk hebben en bovendrijven en het veld behouden en macht-oefenen ten bate van God. Het is meest van al dáár, waar de dampen opstijgen van het boven aangeduide onbehagen, van dat medelijden, van die grimmigheid en van die verborgen aggressiviteit.

Of is het niet erbarmelijk, is het niet zielig om te zien, hoe „christenen” het waandenkbeeld in elkaars hoofd hameeren, dat zij weliswaar practisch door de „wereld” overtroffen kunnen worden maar **in principe toch de wijsheid in pacht hebben?** En is het niet noodzakelijk, dat de God van deze zielige lieden zelf zo zielig is, dat Hij feitelijk niets goeds, dat waarlijk goed is, in deze verloren wereld tot stand kan brengen zonder de welgestelde en welgeorganiseerde heerscharen van Zijn soldaatjes? Dat deze God eigenlijk alleen in een onnauwkeurig geval, als een vreemde stunt, die men toeschrijft aan Zijn (overigens zeer gestroomlijnde) „vrijmacht”, gewone mensenkinderen en mensengemeenschappen, staten en culturen begiftigd met kunde en kunst, met genialiteit en dapperheid of zelfs maar met zekerheden aangaande wat recht en billijk moet herten! Is er iets zieliger dan de in allerlei deemoedige confectiepakjes verstopte naakte hoogmoed, van deze titaantjes? Zou ten aanzien van deze lieden Nietzsche toch gelijk krijgen, als hij zegt, dat het christendom de kleine luiden tot malloten in de zelfwaardering, zelfkoestering in zelfoverschatting heeft gemaakt? Moest dit groeien uit de bijbelse notie, dat wij „douloi”, slaven, dienstknechten van Christus zijn? Was het nodig met deze, uit angst geboren, bovendien zeer ambivalente, trots, de naaste rondom te prikkelen tot de verbittering toe? Is dat de wijze, waarop wij menen, in het apostolaat te

staan, n.b. in de successie der heilige apostelen? Is het niet de meest doeltreffende manier, de **vervreemding van het Evangelie tot een universeel verschijnsel** te maken, waarbij dan nog de miskende ijveraars, in een hoek gedrongen, de bevestiging van de „vijandschap” der mensen menen te mogen constateren? Niet dat deze vijandschap geen werkelijkheid zou zijn (ze is zelfs een diep mysterie), maar de betiteling en het verdict wil uit de mond van deze phalangisten niet gehoord worden en ze zijn ook inderdaad in hun spraak onwaar en onwaarachtig.

HET HANGT ALLES (het objectieve heil en de subjectieve bevrijding) aan de „Überlegenheit” van het Woord Gods, aan de souvereiniteit (en humaniteit) van God, gelijk Hij, in en door Zijn Woord zelf, zelfstandig, in eigen, liefdevolle en rechtmatige machtsvolkomenheid ons ten goede regeert en, richtend en zegenend door alle tijden over alle ruimten heen zich geeft.

Uit het besef van deze dingen stroomt het lied van de slaven, de deelnemers, de supporters, die bij de „**gang van de Gezalfde**” in lofzegging en dienst (o, hoe klein, hoe ternauwernood!) met hun hart tegenwóórdig zijn, ter plaatse zijn, gegrepen zijn. Het hangt alles aan de oprechtheid van de acclamatie, zoals die door de onder berijmde psalm (45) vertolkt wordt:

Gord, gord, o Held, uw zwaard aan
uwe zijde,
uw blinkend zwaard, zo scherp ge-
wet ten strijde!
Vertoon uw glans, vertoon uw ma-
jesteit,
rijd zege-rijk in uwe heerlijkheid
op 't zuivre woord der waarheid
Rijd voorspoedig
en heen al om rechtvaardig en
zachtmoedig.
Uw rechterhand zal 't goddelijk rijk
behôen
en in de krijg geduchte daden
doen.

—K. H. MISKOTTE

KENNISMAKING MET FRANKRIJK

Op „de Haaf” te Bergen (N.H.) zullen van 2—6 Juli en van 23 Juli tot 6 Augustus cursussen worden gehouden over het protestantse leven in Frankrijk. Daarna zal een groep naar Frankrijk gaan. Bezocht zullen worden: Versailles, het musée Rodin enz. Een bus is de hele week beschikbaar. Men eet bij existentialisten en studenten. Kennis van de Franse taal is niet noodzakelijk. Verblijf in een centrum te Sèvres bij Parijs. Totale kosten, alles inbegrepen f 140,—, f 150,— of f 160,— per persoon, naar keuze. Voor opgaven of nadere inlichtingen: „de Haaf”, Provinciaal Vormingscentrum van de Hervormde Kerk, Bergen.